

Ірина Головай

Маловідома поетична спадщина Івана Огієнка

У статті розкриваються провідні мотиви поетичної спадщини І. Огієнка, яка і нині залишається маловідомою для сучасників. Серед філософських поетичних творів І. Огієнка варто назвати поетичні містерії та драми, видані у Вінніпезі: «Житейське море», «Народження людини. Добро і зло на світі», «Рідна мова», «Руїна й воскресіння». У поетичних творах І. Огієнка на історичну тематику провідною є проблема віри і зрадництва, вірності й безчестя, людської й національної гідності, що й досі не втратили своєї актуальності.

In the article the central motives of poetic heritage of I. Ogienko, which still stays little-known for the coevals, are shown. Among the philosophical poetic works of I. Ogienko we should specially mention the poetical mystery plays and dramas published in Winnipeg: «The See of Life», «Born of a Human. Good and evil in the World», «Native language», «Ruin and Resurrection». In poetic works of I. Ogienko devoted to the historical themes the problems of faith and treachery, truth and disgrace, human and national honour, which are still very actual, play the main role.

Не говори, що Правда вмерла, –
Вона живе між нами всюди,
І з-під її святого берла
Ще родяться чеснотні люди
(Іларіон «Не говори»)

У січні 2012 року виповнилося 130 років від дня народження цієї унікальної людини, діяльність якої привертає увагу сучасних дослідників, оскільки спадщина І. Огієнка поступово повертається на Батьківщину. Окремий багатотомний пласт надбань І. Огієнка складають його поетичні твори.

Один із найбільш відомих в Україні дослідників спадщини І. Огієнка, доктор філологічних наук, професор М. Тимошик зауважує: «Іван Огієнко залишив після себе не лише величезну наукову, а й художню спадщину, про яку пересічний читач в Україні майже нічого не знає. Не досліджений цей пласт творчості й літературознавцями. А він, безперечно, цікавий, самотутній і різнобічний. Сам автор розділив свій набуток у галузі красного письменства на вісім томів: перші три – драматичні твори; наступні два – легенди; шостий-восьмий – релігійна лірика. Переважна більшість художніх творів побачила світ у 50–60-ті роки в Канаді минулого століття, заходами створеного самим же Огієнком, ще у Варшаві видавництва «Наша культура» [5, с. 24].

До поетичної спадщини І. Огієнка увійшли ліричні, філософські поезії, драми-містерії, громадянсько-патріотична і релігійна лірика. Мотиви душевного смутку, печалі, безвиході, болісних розчарувань, тривожного очікування чергової невдачі, а то й біди, присутні в поетичних творах, написаних Іваном Огієнком у період із 1906 по 1911 рік.

Ліричний герой поета – зовсім юний, уразливий душею, змалку пізнав і сирітську долю, і тяжку працю, і людську підлість, і заздрість та зраду в поетичних творах «Життя голодне, одиноке», «Я квітку барвисту в садку посадив», «Могутній орел», «Мої пісні», «Все падає листя», «Давно це було». Окреме місце у спадщині І. Огієнка посідає поетична книга під заголовком «Філософські містерії», що вийшла друком як перший том двотомного зібрання художніх творів автора у Вінніпезі 1957 року, що відкривається філософською поетичною трилогією «Житейське море», зміст якої складають містерії «Народження людини. Добро і зло на світі», «До щастя», «Остання хвилина». Вартими уваги й дослідження залишаються драматичні твори І. Огієнка: містерія «Рідна мова» (1849 р.), драматична містерія «Руїна й воскресіння».

Окремо вийшли у світ поетичні Огієнкові збірки «Бог і світ» та «Легенди світу». У першій, що побачила світ 1964 року у Вінніпезі, автор знайомить юного читача з найголовнішими церковними канонами і християнськими поняттями: *Бог, родина, молитва, совість, причастя, ікони* тощо. Друга ж збірка, видана в Парижі 1946 року, об'єднала кращі зразки як релігійних, так і світських легенд багатьох народів світу – переважно староєврейських, індійських, єгипетських, арабських, грецьких.

Художні твори І. Огієнка, як правило, присвячені тій чи іншій маловідомій або спотвореній у радянський час ідеологічними постулатами сторінці боротьби українського народу за своє національне визволення і самовизначення. Таким є, зокрема,

цикл драматичних поем «Вікові наші рани» (Вінніпег, 1961) та історична епопея у двох частинах «Наш бій за державність» (Вінніпег, 1961). У творах, що входять до цих збірок, діють як вигадані герої, так і відомі історичні постаті, такі, як: Кирило та Олексій Розумовські («Останній лицар»), гетьман Петро Сагайдачний, Мелетій Смотрицький, Павло Беринда («Воскресення України»), Дмитро Туптало («На чужині»). «Тривогою за долю України, високими патріотичними почуттями героїв, їхньою готовністю йти на самопожертву заради здобуття свободи й незалежності рідної землі пройняті як ці, так й інші твори історичної тематики. Виділяються в цьому ряду поеми «Туми» (про українців-зрадників, хто служить чужинцям, руйнуючи свою державу); «Недоспівана пісня» (про незавершені задуми Б. Хмельницького); «За Україну» (про тих українців, хто за розчарування у більшовицьких ідеалах мусів терпіти нелюдські знущання в одному із колимських таборів)» [5, с. 42].

На жаль, ці поетичні твори залишаються мало відомими для сучасного читача, оскільки ще не вся спадщина І. Огієнка повернулася в Україну з далекої Канади. Та незважаючи на цей прикрий факт, маємо констатувати, що навіть не враховуючи усіх поетичних творів І. Огієнка, його один лише поетичний шедевр «Не питає, чого в мене заплакані очі...», написаний 1906 року, що став народною піснею, знаний і любий багатьма сучасниками, заслуговує пошанування і визнання І. Огієнка унікальним поетом. Історію написання і подальшу долю пісні «Не питає, чого в мене заплакані очі» детально висвітлено М. Тимошиком у статті «Поет, драматург, життєписець...» [4, с. 1]. Найголовніше, що ця пісня живе й досі в різних варіаціях та інтерпретаціях, продовжуючи тим самим життя й пам'ять про її автора.

У поетичних творах І. Огієнка на історичну тематику доміантною є проблема віри і зрадництва, вірності й безчестя, людської та національної гідності. Із його драм та поем довідуємося про справжніх служителів рідному народові – Олексія та Кирила Розумовських (драма «Останній лицар»), які сприяли відродженню інституту гетьманства, стояли на захисті української культури в XVIII ст., Арсенія Мацієвича – митрополита Суздальського та Ростовського часів Катерини II, який відмовився прислужувати імператриці, за що був позбавлений духовного сану й доживав свій вік у Карельському краї, на засланні (драма «За Божу правду»). Вустами своїх героїв І. Огієнко викриває й осуджує при-

служництво козацької старшини перед Москвою, критикує запродавців та безбаченків:

Усі в Москву, усі по гроші,
І Київ вже нам не столиця, –
Не пахнуть ріднії розкоші,
На них не хочуть і дивиться...
Куди не глянь в Москві – прибуду,
Так ніби вітром намело, –
Для України – справжні Юди,
Московське зрадне помело...

(«За Божу правду») [1, 17].

Монолог К. Розумовського з драми «Конання України» ніби звернений до нинішніх нащадків, неначе виголошений у наш час, спонукає замислитися над проблемами сьогодення:

Творців держави в нас замало
І гине рідна наша мати:
Усюди їй отруєне жало
Й Москва кує підступні грати.
А Україну будувати
Тепер не всяк козак спроможен,
Бо щоб стягнути що до хати –
Про це лиш думає з них кожен

(«Конання України») [1, 51].

Вагоме місце серед поетичних творів І. Огієнка посідає релігійна, християнсько-філософська лірика. Із-під його пера постійно народжувалися легенди, поеми, вірші, колядки, сонети. Велика, справжня поезія митрополита Іларіона творилась із потаємної молитви:

Стою я зболілий у храмі
І Господу шлю Піснопіння,
І бачу: в густім фіміамі
Палають Господні проміння.
Й хилю перед Богом коліна,
Й гарячу молитву шепчу я:
«Хай в щасті росте Україна
Й співає тобі: Алилуя!» («Молитва»)

У читанці для молоді недільних і українських шкіл та для родин «Бог і світ» (Вінніпег, 1964) І. Огієнко ознайомлює юних читачів із найголовнішими церковно-християнськими канонами та поняттями: молитва, причастя, совість, Бог...

Якщо душею прагнеш щастя,
А серце лине до спокою, –
Прийми спасенного Причастя
І буде мир святий з тобою.

(«Найперше таїнство – Причастя»)

Філософські містерії І. Огієнка «Народження людини», «Каїн і Абель», «До щастя», «Остання хвилина», «Вже досить невинної крові!», «Рідна мова», «Руїна і Воскресіння» – це вершина переосмислення християнських символів. Проти світлого Божественного начала виступає темне

і містичне зло, диявол, смерть. Але автор, безсумнівно, доводить, що творцем і земної краси, і людини, і мови є Бог.

В умовах політичної еміграції та повної ізоляції від рідної землі І. Огієнко відроджував животворну силу української традиції. Релігійна поезія І. Огієнка віддзеркалює його християнський світогляд та ідеологію, адже, як говорив він сам: «Ідеологія релігійного поета – Святе Писання, вічна Євангелія Ісуса. Вона – головна основа його, вона та підвалина, на якій він будує твори, а вона – він сам» [3, с. 354].

Життєвий і творчий шлях І. Огієнка є прикладом дієвої любові до України. Його праці й сьогодні спонукають замислитись над одвічними духовними цінностями українського народу, сприяють формуванню характеру українців.

Великий Кобзар у казематі заповідав:

Свою Україну любіть
Любіть її... Во время люте,
В остатню тяжкую минуту
За неї господа моліть!

(«В казематі»)

І. Огієнко так само в далекій еміграції молився за Україну:

Стою на молитві при Божім Престолі,
І хиляться долу коліна:
«Пошли, Боже, Рідному Краєві Волі,
Нехай оживе Україна!»

(«При Божім Престолі»)

Сам І. Огієнко завжди прагнув до духовного єднання зі своїм народом і хворобливо переживав своє відчуження від материнської землі: «Великі історичні події змусили нас покинути свою Батьківщину, але ми покинули її не назавжди, – ми свято віримо, що вернемось в Україну, а коли не ми, то вернуться діти наші! Вернемось в Україну вільну й велику!» [3, 111].

Отже, наша історія воістину має приклади величних особистостей, гідних наслідування, серед яких життєвий і творчий феномен високої людської та національної гідності – Іван Огієнко.

1. Митрополит *Іларіон*. «Наш бій за державність». – Вінніпег, 1966. 2. Митрополит *Іларіон*. Твори. – Т. 1.: Філософські містерії. – Вінніпег, 1957. 3. *Огієнко І.* Книги нашого буття на чужині. – Вінніпег, 1956. 4. *Тимошик М.* Поет, драматург, життєписець // Українська мова та література. – 1997. – № 11. – С. 1–3. 5. *Тимошик М.* Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження // Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) Життєписи великих українців / Упоряд., авт. істор.-біогр. нарисів та прим. М. С. Тимошик. – К.: Либідь, 1999. – 672 с.